

- Ön nemrégiben kormánykitüntetést, Életfa-díjat kapott. Ezt a díjat rendszerváltás környékén alapították, évente két-három, arra érdemes polgárt jutalmaznak vele. Az ön számára mit jelent ez az elismerés?

- Az életfa ősi magyar motívum, bár a fogalom ismert a fejlettebb vallásrendszerekben. A tájházban található láda, amelyet életfa-ábrázolás díszít. Az életfa-szimbólum hűen fejezi ki azt, amit vallok. Bővebben így jellemzném ezt a szellemiséget: Isten, Haza, Nép, ezek szolgálata. Ezért a munkáért céltudatosan áldoztam egy életet. Vállaltam a nehézséget, mert a kommunizmus éppen azon nézeteket üldözte, amelyek érvényesüléséért harcoltam. Rosszakarat gyakran nehezítette ténykedésemet, láttam és fájt, hogy tudatosan tették tönkre a tanyavilágot. Tudtam, a parasztság őrzi ősi kultúráját, nyelvét, amely megmentendő érték. Köztük éltem. Megtapasztaltam a csodát, népművészek hogyan készítenek hegedűt, citerát. Elámultam ügyességükön, az asszonyok türelmében. Ami kezükbe akadt, kinccsé vált. Szegényen, okosan, takarékosan éltek. A hit, amely a parasztságban megvolt, lassan kivész. Nem úgy hittek ezek az emberek, hogy folyton-folyvást a templomot bújták. A hit bennük élt, mondhatni életmódjuk volt. Úgy ettek, ittak, dolgoztak, hogy az mind Istennel kezdődött. Fiatalként keserűséggel tapasztaltam, hogy ezt a mély hitet Rákosi kiirtani szeretné. Léakai bíboros szerint a lenyesett fa kizöldül - igen ám, de a szocializmusban sokáig tövestül vágják. A romlást és rombolást látva néhányan mentették, ami menthető. Gondolom, most főleg ezért a díj. A mentés nem ment könnyen, sőt büntetéssel járt. Később ez a munka lelki ügyévé vált azoknak, akiknek volt valami a szívükbe oltva. Akadt tanítványom, aki hajnalban Hunyán kapált, de hazafelé táskájában régészeti leleteket hozott. Sokak lelkében ébresztettem fel a szülőföld iránti szeretet vágyát, bár ez ne tűnjék dicsekvésnek. A

Kádár-korban nem volt kockázatmentes vállalkozás külföldre szakadt erndrődiekkel levelezni, mégis megérte.

- **Tanárként indult, közben néprajzi gyűjtésbe fogott. Mi vagy ki adta az első lökést, indítást ehhez a munkához?**

- A hetvenes években levelet kaptam dr. Erdélyi Zsuzsanna tudóstól, aki négy gyermek nevelése mellett felfedezte az archaikus imákat, amely műfaj nálunk a török által elpusztított krónikákban halt ki, szerencsére nem végleg. Zsuzsa néprajzi gyűjtésbe fog a Trianon óta elszakított területeken, Erdélyben, Kárpátalján is, ezért szállka a hatalom szemében. Ő Olaszországban végezte az egyetemet, anya-

nyelvi szinten beszél olaszul, ezért módjában állt összehasonlítani a honi anyagot a latin imákkal. Kérdezte tőlem, vállalom-e, hogy az ávosok utódai várhatóan nem nézik majd jó szemmel kutakodásainkat. Azt feleltem, ha te mered

hágék, Lőtöt lépék" címmel könyvalakban adta ki, az erndrői anyag nyomtatásra vár. Megmentettük az erndrői szent öregek kultúrájának egy darabját, akik azóta a Szarvasvégi, Gyomavégi

maszkuszi úton tolonganak. Sőt, a damaszkuszi úton körforgalom van. Az utóbbi években sokan szegődtek az egyház mellé olyanok is, akik valaha vörös drapéria mögül papoltak. Nekem nincs szükségem hamuszórára, mert mindig kiálltam egyházzal és vallásom mellett. A legvadabb időkben is templomba jártam, megszenvedtem a hitemért. Cserébe a tantestület amolyan hátsó kis kullogója, megvetettje voltam, gyűléseken negatív példaként állítottak a többiek elé. Fájt ez nekem, hogyne fájt volna, pláne, mikor beteg édesanyám, édesapám hírét vette számkivetettségemnek. Nekik az esett rosszul, hogy tudták, mit adtak gyermekük szívébe, és hogy ezért szenvedni kell. Apám gyakran mondta: nem baj, odaát megkapod, amit ígért az Úr. Apám idős ember léte férfiasan kiállt mellettem, pedig ötvenhat után a barátok közül is elkerültek egyesek, úgy tettek az utcán, mintha nem látnának. Sartre-ral vallottam és vallom: „Bármilyenek is a körülmények, semmi sem magyarázza meg, hogy árulók legyünk.” Én nem lettem áruló. Akadtak környezetemben, akik pénzt fogadtak el becsületükért cserébe, pedig Júdás sorsa örök példa. A júdáspénz elolvad a jó kezében, mint Madách: Az Ember tragédiája műve egyik jelenetében Luciferé. Munkámért sohasem vártam halált, köszönetet, fizetséget. Ennek ellenére rengeteg gratulációt fogadhattam, közöttük neves embereket, Kunkovác Lászlótól, Gergely Ágnestől, dr. Tímár Esztertől, Erdélyi Zsuzsától. Nem kell egy kitüntetésből olyan nagy csinnadrattát csinálni.

- Az előbb Madáchot említette. Gyomaendrődön legendák keringenek

A gyomaendrőd-i Vaszkó Irén nemrégiben magas kormánykitüntetést, Életfa-díjat kapott. A nyugalmazott tanárnő alapította és vezeti az Endrői Tájházat, évtizedekig játszott aktív közéleti szerepet településén. Az interjúban arról kérdezem, vallásos hittel hogyan őrizte meg önmagát az elmúlt ötven évben, hogyan lett az Európa-szerte ismert tudós, dr. Erdélyi Zsuzsanna munkatársa, és milyen esélyt jósol Gyoma és Endrőd végleges együttmaradásának.

négy gyerek mellett, akkor nekem kötelességem: Beteg, idős szüleim vártak otthon, de belevágtunk. Zsuzsa Endrődre utazott, ahol két kazettára való archaikus imát mentettünk meg. Első gyűjtését „Hegy-

gusként közéleti szerepet vállalt, a tiltott kategóriából olykor-olykor átkerült a túrtbe. Hogyan tekint vissza utólag erre az időre? Megérte?

- Olykor furcsaságokat produkál az élet. Akik egykor feljelentettek, most a da-

igaz életért

egy bizonyos pártállambeli Madách-bemutatóról, amikor is egyes funkcionáriusok inkognitóban érkeztek a tájházba. Hogyan is történt?

- Az elsők között kaptunk díjat a Madách-bemutatóra a Soros-Alapítványtól, mikor az alapítvány Magyarországon egyáltalán megjelenhetett. A bemutató ürügyén híre terjedt, hogy itt mise van, jöttek is sietve az elvtársak ellenőrizni. Nem tudtuk mit tenni, Madách Imre a darabba beleírta az Urat, az angyalokat, Lucifert is. Színültig megtelt a tájház, a pártbizottságról besúgókat küldtek. Természetesen folytattuk és befejeztük az előadást, méltatlan lett volna hozzánk az ellenkezője. Ez a nyolcvanas évek közepén esett meg, vidéken még erős bástyaként álltak helyükön a politikai munkatársak. Mégis, ekkor már többet mertünk. Emlékszem, a hetvenes években szomszédom hátsó kapuján settenkedtek be hozzám idős nénik, hogy Erdélyi Zsuzsa magnójára mondják szövegeiket.

- Az Endrődi Tájház múzeumi berkekben jegyzett intézmény, amelyben pótolhatatlan értékeket halmozott fel.

- Akinek a Jóisten gondolatot, tettet adott, végre kell hajtania a parancsot. Tilos rosszul sáfárkodni adottságainkkal, mert egyszer mindenért számot kell adni. Sikerült legyőznom a sok gonosztságot, amellyel pályám során találkoztam. Mikor szüleim elhaltak, tanítványaim álltak mögöttem. Járta a tájházban japánok, kérték, adjuk le, játsszuk el a Háromkirály-jarást. A Magyar Tudományos Akadémiáról küldték őket, nem lehetett kibújni, Hirosimából jöt-

tek. Akkor mértem fel, mit végeztünk, mert két óra alatt előadásra készen álltunk. Angyalruhákat lepedőből készítettünk, összállítottuk a palástokat, mindenki segített. Dallamok, szövegek, megmentett tárgyak - ez minden. Legutóbb holland turistáknak mondhattam el, hogy szegények vagyunk, de szellemi kincsekben gazdagok. Mire megnéztek mindent, megváltozott rólunk a véleményük, ugyanis eddig azt hitték, a Balkánhoz tartozunk. Egyszerű bútorok mutatják itt a mivességet, de készítőik tehetsége tagadhatatlan.

- Ha Endrőd kulturális, szellemi ereje nem is, gazdasági jelentősége némileg megcsappant. Évtizedekkel ezelőtt 14-15 ezren éltek itt, ma 6-7 ezren. Értékmentő munkája hogyan függ össze a sajnálatos leépülések?

- Annak idején megsemmisítették a gazdag tanyavilágot, amely a megmaradás letéteményese volt. Beszűkültek az itteni lehetőségek, a munkásvonatok elvit-

ték a legjobb erőinket. A főváros és környéke elszívta, beszipantotta a munkabíró endrődieket. Másrészt, a pártállam helyi vezetői nem láttak tovább az orruknál. Egy művelt kulák megjegyezte, nem elvenni kellene a földjét, hanem helybéli gazdálkodóknak kiosztani. Öregszőlő felé terjeszkedhettünk volna, hiszen a Körös gátat szab. Egyébként az elvándorlás országos jelenségnek számított, nem helyi sajátosságnak. Az is igaz, hogy Gyoma ügyesen szipkázta el az endrődieket. Ha a gyomai nevéket megvakarnánk, talán egyenlő volna a lélekszám. A tanyáról beköltözők Endrődön nem kaptak portát, ezért odaát építkeztek. Hogy az elvándorlás, mint társadalmi jelenség mit okozott? Elkeseredést, alkoholizmust, gyökértelenséget. Néhány mezőgazdasági munkához való eszköz, három borotvatok, fából faragott kegytárgyak maradtak írmagnak, amelyet elhagyott, porig rombolt tanyákból hoztunk ki. A múltat nem

támaszthatjuk fel, csupán emlékeztethetünk rá. Lelkiismeretfurdalásra a felelősöknek lehet okuk.

- Gyomát és Endrődöt tízegynéhány éve egyesítették, a település hat éve város. Sokáig úgy élt a köztudatban, hogy ebben a házasságban Endrőd a szegény menyasszony, ezért ennek megfelelően illik viselkednie. Mit gondol erről ön, aki ismert közéleti szereplő a városban?

- A józan paraszti ész nálunk sohasem hibádzott, csak a tulajdonosát elfelejtették megkérdezni. A két tanácselnök összedugta a fejét, de sok jó nem sült ki belőle. A nagy összevonások ideje óta számtalan, erőszakkal összeboronált település elvált egymástól, mi maradtunk. A bajok forrása, hogy nem egyforma kultúrákat kapcsolnak össze, Endrőd katolikus, Gyoma református. Ha a gazdagabb testvér mindig többet kap, a szegényebb megsérődik. Ezt nem lehet az ittenieknek megmagya-

rázni, az irigység, féltékenység ősi emberi tulajdonság. Mindezzel a fiatalok keveset törődnek, ők inkább házasodnak. Endrőd öregszik, tíz-húsz év, és kihalt utcák, bezárt házak jellemzik majd. Sajnálom, hogy hatalmas érték megy veszendőbe.

- Mindenesetre tény, hogy manapság is elég egy körömyi gyufaláng, veszélyben a puszkapor. Sokak szerint a két gyomai általános iskolát endrődi városatyák szavazatainak köszönhetően egyesítették, miközben értelmetlenül ragaszkodnak a polgármesteri hivatal kirendeltségéhez. A két településrész között 66 millió forintért felépült az egyházi iskola, pedig a szegény Endrődöt a jobb módú gyomai cégek, vállalkozások, adózók tartják el. Mi erről a véleménye?

- Ezek inkább pletykák, mint valóság. A szülők beíratják az egyházi iskolába gyermekeiket, ők döntenek. Ki mit mond? Engedjünk el egy zsák pelyhet a toronyból, és kérjük meg a lakosságot, hogy szedjék össze. Nem vagyok már igazán aktív közéleti ember, ezért óvatosan bírálok. Aki tenni nem tud, ne kritizáljon. Márton Áron püspök azt mondta, Erdélyt a magyar anyák veszítették el, mert csak egy gyermeket szültek. Így vagyunk ezzel itt is. Néhány éve több ezer, a válást szorgalmazó aláírást gyűjtöttünk össze, az elképzelést akkor kivitelezhattuk volna. Azóta megnyugodtak az endrődiek, nem téma a szakítás. Aki szítja a tüzet, nem egyenes úton jár. Sötétebb fellegek gyűlnek az ország felett - nézzünk immár nagyobbra is.

(Fehér)

